

**Key words:** *psychological trauma, traumatic event, traumatic situation, post-traumatic disorders, junior high school students, high school students.*

**Кім Оксана Володимирівна** – здобувач кафедри психології та соціології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

**Kim Oksana** – Candidate of Psychology and Sociology Department at Volodymyr Dahl East Ukrainian National University.

УДК 371.132:78

DOI: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2019-50-3-1-212-224>

**Чорна Н.В.**

## **МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРУ В СТРУКТУРІ МУЗИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ**

[ORCID: 0000-0002-5324-7272](https://orcid.org/0000-0002-5324-7272)

*У статті досліджується специфіка формування та впливу національного фольклору, як складника структури музичної свідомості, на процес професійного становлення майбутніх учителів музики. Виокремлено, зокрема, такі характеристики музичної свідомості: активність, інтенціональність, тобто спрямованість на предмет, здатність до рефлексії, мотиваційно-ціннісна характеристика. Також виокремлено три основні властивості музичної свідомості, які реалізуються в професійній діяльності: по-перше, це її соціальний характер, включаючи опосередкованість знаковими (в тому числі вербальними) та символічними структурами; по-друге, здатність до рефлексії та внутрішнього діалогу; по-третє, наочність. Відзначені структури формуються послідовно, відіграючи домінуючу роль як інструменти конструювання соціальних уявлень, афективної сфери та поведінки.*

*Місце національного фольклору у структурі музичної свідомості корелює із рівнем усвідомленості музично-педагогічної діяльності. У статті зроблено припущення, що для осіб із високим рівнем самоідентифікації з музично-педагогічною діяльністю фольклор має виступати у якості конструкту надсвідомої регуляції професійної поведінки; переходячи у свідомість, національний фольклор переорієнтується та стимулює до вдосконалення музично-педагогічної діяльності. Особам з середнім рівнем професійної самоідентифікації, радше, буде притаманна нестійкість рефлексивних оцінок*

*фольклору. Подібна картина може спостерігатися й у групі осіб з низьким рівнем професійної самоідентифікації. Для них національний фольклор є підсвідомим утворенням, яке відіграє роль фактора обмеження. Так, при здійсненні діяльності представники цієї групи можуть болісно переживають вихід їх мистецького ідеалу за уявні межі.*

**Ключові слова:** національний фольклор, музична свідомість, професійна ідентифікація, музично-педагогічна діяльність, майбутні вчителі музика.

**Постановка проблеми.** Професія – це різновид суспільно необхідної, постійно виконуваної діяльності на основі набутих знань, навичок, умінь, особистісних якостей. Відповідно, психологічне дослідження процесу професійного становлення взагалі та майбутніх учителів музики зокрема є актуальним та значимим як для самосвідомості педагога, так і для розвитку психології в цілому.

Процес професійного становлення майбутніх учителів музики проходить декілька етапів, провідним з яких є регулювання професійного становлення через усвідомлення особливостей національного фольклору, дослідження цього процесу є актуальним, має теоретичне та практичне значення. Формування власної музичної свідомості властиве людям художніх професій. Здійснення професійної діяльності вимагає від майбутнього учителя музики здатності творчо використовувати існуючі соціальні умови і форми. Цей процес поєднує дві тенденції - типізацію та індивідуалізацію.

Суть процесу навчання у вузі майбутнього учителя музики залежить від мети, яку він перед собою ставить. Таким чином усвідомлення особливостей національного фольклору є процесом усвідомлення власних цілей та мотивів здобуття професійної освіти в національному просторі, а також цілей і мотивів подальшої діяльності після закінчення Вузу.

Загальноприйнятою є точка зору про національний фольклор, як взірць національної досконалості. Національний фольклор відображає якісну характеристику взірця досконалої поведінки майбутнього учителя музики у процесі здійснення професійної діяльності. Переживаючи процес професійного становлення молода людина обирає між «Я-реальним» та «Я-ідеальним».

Музично-педагогічна діяльність у цьому випадку виступає полем для реалізації мистецької культури майбутніх вчителів музики.

Сутність професійної діяльності опосередковується національним фольклором і виступає фактором розвитку та формування професійного розвитку особистості.

Усвідомлене уявлення про національний фольклор, його складові, вибудовані за допомогою певної форми мислення – максималізму, властивого

особам юнацького віку. Процес же формування національного фольклору відбувається через багатоступінчате узагальнення цілепокладання та зведення до граничного (теоретично можливого, але малоімовірного) випадку.

Процес усвідомлення національного фольклору в структурі особистості має ключове значення, це перш за все відношення до свого коріння. За З.Фрейдом національний фольклор, займає місце у всіх частинах структури особистості, тобто включає ті частини із специфічними психічними функціями, що відповідають за побудову системи моральних норм, званої також совісті, що включає в себе самоспостереження і самокритику, цензуру сновидінь, перевірку реальності та головне формування ідеального «Я» у всіх його проявах. Я-ідеал проявляється у декількох формах поведінки особистості, які диференціюються впродовж життя: ідеальний: об'єкт-образ шанобливого, ідеалізується і всемогутнього об'єкту; ідеальна дитина батьківський ідеал бажаної і улюбленої дитини, сприйманий цією дитиною (пізніше ця репрезентація стає частиною того, яким я повинен стати, ідеальна самість – уявлення про те, ким Я хочу бути, про те, що може забезпечувати максимальне задоволення і зводити до мінімуму агресивні прояви проти Самозвеличання, ідеальні стосунки, як репрезентація бажаних, оптимальних взаємостосунків.

Провідними характеристиками національного фольклору, відповідно, є його незаперечність, як постулату спрямованого на регулювання поведінки того, хто є його носієм у відповідності із суттю музичної свідомості. Як тільки людині задається, що вона досягла власної музичної свідомості, зникає задоволення від діяльності. Провідною функцією музичної свідомості у процесі професійного становлення майбутніх учителів музики є регулювання їх активності з метою здійснення професійної самореалізації.

Об'єктом дослідження нашого є: психологічні особливості професійного становлення майбутніх учителів музики.

Предмет: специфіка впливу національного фольклору в структурі музичної свідомості на професійне становлення майбутніх учителів музики.

Мета дослідження: з'ясувати специфіку формування та впливу національного фольклору в структурі музичної свідомості на процес професійного становлення майбутніх учителів музики.

Завдання дослідження:

1. визначення теоретико-методологічних засад дослідження музичної свідомості, як фактору професійного становлення майбутніх учителів музики;
2. аналіз регулятивної функції національного фольклору в структурі музичної свідомості у процесі професійного становлення майбутніх учителів музики.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Характеристика музичної творчості у контексті загальної життєтворчості розкривалася: психологами,

прибичниками гуманістичної парадигми (А Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, Е. Фромм); досліджувалась у контексті проблематики взаємодії й походження загальних та спеціальних здібностей (Г.М. Базаров, І.О. Кручинський, Ю.А. Лебедев, Т.М. Титаренко); тлумачення схильності до музичної діяльності як прояву мотивів творчої діяльності (Л.І. Божович, М.С. Неймарк, С.Л. Рубінштейн); дослідження музичної творчості через призму цілепокладання в творчій діяльності (Л.І. Анциферова, Л.С. Виготський); виявлення особливостей сприйняття та життєвих установок осіб, що здійснюють музичну творчість (С.Л. Рубінштейн, В.В. Стасов). Дослідженням особливостей творчості взагалі та музичної творчості зокрема, займалися Б.Ананьєв, Д. Богоявленська, Г.Гельмгольц, М.Гнатко, В.Дружиніна, В.Клименко, Г.Костюк, О.Кульчицький, О.Леонтєв, С.Майкапар, О.Матюшкіна, В.Моляко, Я.Пономарьова, В.Рибалка, Г.Риман, С.Рубінштейн, Б.Теплов, Н.Хазратової, О.Яковлевої, та інші.

Теорії походження та розвитку загальних та спеціальних здібностей досліджували Б.А. Афанасьєва, Б. Астафєва, Д. Векслера, Н.О. Ветлугіна, Е. Вільямса, М.А. Гарбузова, Д. Гілфорда, ел. Ільїна, Д. Кабалєвського, О.Г. Ковальова, В.М. Мясищева, Г.Г. Нейгауза, М.А. Римського-Корсакова, І.М. Сеченов, К. Сішера, Р. Стернберга, К. Тейлора.

У процесі формування професійного становлення одне з головних місць займає процес професійної ідентифікації. Питання ідентифікації розглядається у працях Ч. Гордона, Е. Еріксона, І.С. Кона, С.Л. Рубінштейна, З. Фрейда, К. Юнга, К. Ясперса. Процес ідентифікації, як провідної умови розвитку та самореалізації особистості розглядають Л.С. Виготський, В.С. Малахов, Дж. Марсія, В.С. Мерлін, В.В. Столін, Л.Е Шнейдер, І.І. Чеснокова.

Джерелом професійної ідентифікації майбутнього учителя музики є процес професійного самовизначення. Процес особистісного самовизначення розглядається у працях Н.О. Абульханової-Славської, Л.І. Божович, З.П. Карпенко, В.С. Мерліна, К.К. Платонова, В.В. Столін, В.О. Татенко, Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.М. Леонтєв, С.Г. Рубінштейн, А.В. Петровській розглядають процес самовизначення, з позиції детермінізму реалізації історизму і розвитку особистості та єдності свідомості і діяльності. Процес самовизначення людина переживає на різних етапах розвитку, соціалізації, соціальної детермінації та самодетермінації. Формування психологічної готовності вчителів до педагогічної діяльності вивчали А.Г. Ахтарієв, М.Д. Белів, Л.О. Гапоненко, Л.В. Долинська, А.В. Зосімовська, Т.В. Іванова, Я.П. Коломенський, Л.В. Кондратова, В.А. Крутецький, Н.В. Чепелева та інші. Специфічні види професійної даності вивчали Є.О. Аксенова, Б.Г. Ананьєв, Т.Ю. Базарова, Ю.В. Васильєва, Т.В. Кудрявцев та інші.

Вплив діяльності на особистість людини, її мислення, почуття, волю,

ставлення до життєдіяльності розкрито у працях С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтьєва, Б.Г. Ананьєва, Б.М. Теплова, Б.Ф. Ломова). Вивченням психологічних особливостей студентів займались В.Й. Бочелюк, Л.В. Волинська, М.В. Шевченко, С.Д. Максименко, О.Г. Мороз та інші.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Національний фольклор займає одне з провідних місць у структурі професійної самосвідомості майбутніх вчителів музики.

Категорія «національний фольклор» відноситься до вищих етичних категорій особистості студентів музичних факультетів.

Свідомість (свідоме) - форма віддзеркалення об'єктивної дійсності в психіці людини - вищий рівень віддзеркалення психічної саморегуляції; звичайно вважається властивим тільки людині як істоті суспільно-історичній. Характерно тим, що як опосередковуючого, проміжного чинника виступають елементи суспільно-історичної практики, що дозволяють будувати об'єктивні (загальноприйняті) картини світу.

Оточуюча дійсність виступає як безперервно змінна сукупність реально існуючих образів та образів підсвідомості, що безпосередньо постають перед суб'єктом в його «внутрішньому досвіді» і передбачаючи його практичну діяльність - мозаїка станів, що виконує більш менш значну роль як в зовнішньому, так і у внутрішній рівновазі індивіда.

Свідомість характеризується:

- 1) активністю;
- 2) інтенціональністю, тоб то, спрямованістю на предмет: свідомість завжди - свідомість чого-небудь;
- 3) здібністю до рефлексії, самоспостереженню - усвідомлення самого себе або самосвідомості;
- 4) мотиваційно-ціннісним характером;
- 5) різним ступенем (рівнями) ясності.

Свідомість будь-якого індивіда унікальна, але не довільна - воно обумовлено зовнішніми по відношенню - свідомості чинниками, раніше ПІ всього - структурами системи соціальної, де існує індивід, і завжди носить суспільно-історичний характер.

Вивчення свідомості стикається з двома основними труднощами. Перша складність полягає в тому, що всі психологічні явища являються перед індивідом остільки, вони усвідомлюються - зокрема несвідоме, усвідомлюється або в результаті спеціальної процедури «доведення до свідомості», або побічно - у вигляді спотворень свідомості. За даними самоспостереження, свідомість позбавлена власної психологічної специфіки - його єдина ознака полягає в тому, що завдяки йому індивід, розуміє явища з певним ступенем ясності, різні явища,

що становлять зміст конкретних функцій психологічних. Тому свідомість розглядалася:

1) або як загальна безособова умова існування психіки і позначалося метафорично - «світло свідомості», «поле свідомості» і інше; в цьому випадку про конкретне або експериментальне вивчення свідомості не могло бути і мови;

2) або ототожнювалося з якоюсь Функцією психічною, найчастіше - з увагою або мисленням; в цьому випадку вивчення свідомості підмінялося вивченням відповідної функції. Все це породжувало думку, що свідомість для психології наукової - фікція.

Друга складність витікає з першої; свідомість, як і окремі функції психічні, не локалізується в зовнішньому просторі; але, на відміну від функцій психічних, свідомість - через його безособовість - не вдається «розчленувати» і в часі. Дослідники не змогли знайти характеристик свідомості, по яких воно могло б вивчатися відомими методами.

Важлива для конструктивного аналізу свідомості висхідна до Канта ідея про наявність стійких, інваріантних структур, схем свідомості, що накладаються на безперервно змінний потік інформації сенсорної і певним чином організуючих його.

Вітчизняна психологія розробила загальне уявлення про онтогенетичне формування свідомості. структури свідомості індивіда формуються в ран йому онтогенезі завдяки привласненню, інтеріоризації дитиною структур такої діяльності, як спілкування з дорослим. принципова можливість подібного привласнення формується на базі розвитку філогенетичного (історичного) діяльності наочна і її атрибут - спілкування володіють наступними основними властивостями, відображеними в її структурі:

1) асоціальним походженням і будовою - це виражається в її соціальній регламентації, а також в опосередкованості знаряддями і знаками;

2) роздільністю між двома суб'єктами;

3) спрямованістю на об'єкт.

Структура діяльності сумісної породжує структуру свідомості, визначаючи відповідно наступні його основні властивості:

1) соціальний характер, включаючи опосередованість знаковими (в тому числі вербальними) і символічними структурами;

2) здібність до рефлексії і внутрішній діалогізм;

3) наочність.

Значний інтерес представляють погляди на свідомість, розкриті у працях Н. Леонтьєвим. Кожна людина в ході індивідуального розвитку через оволодіння мовою залучається до свідомості - «сумісного знання», і лише завдяки цьому формується його індивідуальна свідомість. Отже, основні

створюючи свідомості - значення і мовні значення.

Перше, що виявляється при погляді на «полі свідомості», - це незвичайна різноманітність його змісту.

Поле свідомості неоднорідне ще і в тому значенні, що в ньому виразно виділяється центральна область, особливо ясна і виразна, - «поле уваги», або «фокус свідомості»; за межами неї - область, зміст якому невиразний, смутний, не розчленований, - «периферія свідомості».

Вміст свідомості в обох областях знаходяться в безперервному русі. Виділяються два види станів свідомості: стійкі і мінливі, швидко скороминуші. При роздумах періоди стійких станів переважаються переходами - мінливими станами, часто невловимими. Перехідні моменти вельми важко уловити самоспостереженням: при спробах зупинити їх зникає сам рух, а якщо намагатися про них пригадати після їх закінчення, то яскравий плотський образ, супроводжуваний стійкі стани, гальмує моменти руху. Рух свідомості і його безперервна зміна відображається в понятті потоку свідомості.

Свідомість таїть багато цікавих особливостей і невідомі глибини, куди іноді вдається заглянути «з краю прірви». Так, в критичних ситуаціях людина існує як би на двох взаємовиключних рівнях:

1) з одного боку, він повинен бути частиною об'єктивного світу, де його Я вимушено пристосовуватися до зовнішньої реальності; це - рівень свідомості екстравертованого, функцій перцептивних і ухвалення рішень;

2) з другого боку, він занурюється в суб'єктивний світ станів змінених свідомості, з якого виключений зв'язок із зовнішньою дійсністю і часом і де укоріняється глибинне своє, де, на думку деяких, реалізується стан «океанічного союзу зі Всесвітом».

Згідно З. Фрейду, свідомість - одна з трьох систем психіки, яка включає лише те, що усвідомлюється в кожний даний момент часу. Основна роль свідомості - роль органу чуття для сприйняття психічних якостей, переважно - для сприйняття зовнішніх роздратувань, а також відчуттів задоволення і незадоволення, що може виникати лише зсередини психіки.

У психоаналітичному розумінні свідомість - лише якість, яка може приєднатися чи ні до окремого душевного акту і яка ніколи нічого не змінює в ньому, якщо не наступає. Більшість свідомих процесів свідомі лише короточасно, і процес збудження не залишає в свідомості, як у всіх інших психічних системах, тривалої зміни його елементів. Психоаналіз не рахує свідомість еством психічного і трактує його як перш за все чисто описовий термін.

Під свідомістю прийнято мати на увазі стан свідомості:

1) сон, що розглядається як період відпочинку;

2) пильнування, або активний стан.

М. Лисіна, у своїх роботах, розглядала розвиток самосвідомості у залежності від особливостей сімейного виховання. Відповідно до її досліджень з дитячих років у людини формуються уявлення про себе у різних іпостасях, під впливом уявлень оточуючих, зокрема батьків. З часом розвиток самосвідомості збагачується через усвідомлення своїх переживань пов'язаних із тим чи іншим видом діяльності. На основі цього збагачення утворюють вищі етичні інстанції або вищі етичні категорії за Л. Обуховою.

Під вищими етичними категоріями прийнято розуміти сукупність уявлень про суть того чи іншого об'єкта дійсності. Вищі етичні категорії входять у структуру особистості психоаналітичного типу (З. Фрейд, К. Юнг) відіграють роль над свідомих регуляторів поведінки особистості. Від них залежить характер поведінки у процесі здійснення того чи іншого виду діяльності.

Відповідність або не відповідність того чи іншого вчинку вищим етичним категоріям дає можливість людині відчувати позитивні або негативні почуття.

Якщо у того, що ми робимо, існує деяка ціль, бажана сама собою, причому інші цілі бажані ради неї то ясно, що ціль ця є, власне кажучи, благо (Вірна, 2004). Оскільки будь-яке пізнання і будь-який свідомий вибір спрямовані на те або інше благо, під благоденством і під благополуччям мають на увазі те ж, що і під щасливим життям (Кехчуашвили, Эсебуа, 1985).

Очевидно, небезпідставно благо і щастя уявляють собі, виходячи із власного способу життя. Відповідно, більшість, тобто люди досить грубі, розуміють під благом і щастям задоволення, і тому для них бажане життя сповнене насолод. Існує ж бо три основних способи життя: по-перше, тільки що згаданий, по-друге, державний і, по-третє, споглядальний

Безумовно, досконалою може бути мета, що вибирається завжди сама собою і ніколи як засіб. Зазвичай вважають, що перш за все такою метою є щастя. Адже його ми завжди вибираємо заради нього самого і ніколи заради чогось іншого отже, щастя як мета дій - це, очевидно, дещо досконале (повне, конечно) і самодостатнє (Гадамер, 1998).

Блага поділяють на три види: так звані зовнішні, ті, що мають відношення до душі, і ті, що відносяться до тіла, причому ті, що причетні до душі, ми усі називаємо благами у власному сенсі слова і переважно, але ми саме дії душі і її діяльності уявляємо такими, що мають стосунок до душі.

Звук означає зміну внутрішнього світу, коли не зворушений дотепер простір наповнюється життям. Чуючи звуки ми відкриваємо цю нову реальність: , наповнений звуками, що знайшов нову у вібраційно-фізичних відносинах якість,



здатний створювати сенситивну сприйнятливність, резонанс. Феномен резонансу Відкриває якусь істотну особливість Нашого буття і навколишнього світу - життя удвох: є "я" і "ти", значить, я не самотній, я комунікативно пов'язаний з іншими.

Термін музичний простір представляється знаменним і дуже перспективним. Кристалізовані музичні форми згідно традиціям і звичаям супроводжували певні ритуали, проникали конкретним смисловим змістом, Тобто підпадали під культурний вплив. Вони функціонували як "субсемантичний" засіб (інформаційні носії, засіб комунікації), особливе ефективне на рівні колективної свідомості.

Величезну активізуючи силу завжди несли "послання", в яких домінували ритмічна моторика і жести. Наприклад, під впливом військового маршу руху солдата, як і його свідомість, виявляються як дії єдиного організму, кожна людина в якому уподібнюється окремій клітці, живій і неповторній.

Повертаючись до субсемантичного значення музичних форм, задамося питанням: що відбудеться, якщо ми спробуємо застосувати розглянуті категорії не до мас, а до індивідуума? Густав Малер дає численні вражаючі приклади: військова музика, що доносяться з міської казарми, раптом забарвлюється для нього глибокою ніжністю; радісний "Брат Мартін" (Перша симфонія) стає траурним маршем. Помітимо, що семантика мелодій і рухів траурного маршу працює для того, кому відоме його традиційне значення.

Але набагато важче стає розшифровка семантичного послання, якщо воно торкається більш лабільної музичної свідомості слухача, який просто переживає, а не перевертає нотні сторінки.

Субсемантичне послання може легко втратити свою рухому однозначність, якщо воно не підтримується відповідними "пізнаннями" в підсвідомості. Все ще більш ускладнюється, якщо музичний твір взагалі не може тлумачити відносно загального змісту. Як наприклад, момент: без кульмінацій, без тематичної розробки, без динамічних і ритмічних контрастів, повністю зосереджений на регламентованій взаємодії між консонансом і дисонансом, додатково незнайомий нам і в цілому - екзотичний.

Так, часто реакції неадекватні подразникам. Для людини, вчинено не сприйнятливою до музики, комплекс фізичних і психічних подразників розмежований. Психофізіологія простежує взаємодію подразника і його наслідків, проте це торкається і психічної активності, яка включає, формує і трансформує роздратування. На цьому заснована інша фундаментальна відмінність: психологія звуків досліджує сприйняття лише окремих елементів (звук, інтервал, акорд, ритмічну одиницю).

Музичне переживання не може розглядатися як проста реакція на музичне роздратування. Адже музика, як вже наголошувалося, мабуть, виникла

з вигуку, з мови. Вона сприяє самопізнанню і міжособовим відносинам і має, таким чином, комунікативне значення. тому ми говоримо про переживання в одному ряду з поняттям "життя", що означає повне залучення в саме це життя.

Музика в може активно передавати свідому і несвідомі проблеми, в чому виявляється часто сильнішою за інші вербальні форми виразу. Словесний ланцюжок можна розібрати на шматки, перервати, розчленувати. Становлення і дія музики здається абсолютно позбавленими таких втручань.

Дійсно, акустичний світ, в якому вербальний вираз знаходить свою фундаментальну комунікативну форму, являється по суті реальністю музики. Але зіткнення двох сфер відбувається лише на рівні визначальних елементів. Музика використовує звук як центральну одиницю, тоді як слово служить йому лише каркасом, підтримкою значення, побічно прив'язаного до його акустичної цінності (як, наприклад, у випадку із звуконаслідуванням).

Музика живе розробкою звукового матеріалу і тим, що відповідає на мовному рівні звукоутворенню, вдосконаленню і посиленню мовного апарату.

Музичність слів - це можливість, яка може стати дійсністю тільки на вершинах майстерності розробки. Це, перш за все, відбувається там, де сама поетична форма разом з риторичними і змістовними елементами стає носієм музичності, фонетично і ритмічно належачи світу.

Музика - відбивач психічних процесів, тих духовних конструкцій, через які індивідуум контролює, стимулює свій намір і поведінку. Для слухача музики важливі, перш за все, імпульси душевних переживань і відчуттів. Знаходячи їх, ми включаємо власні емоції і можемо відчутти свій зв'язок з іншими, немов дійсно є "загальна душа" (К. Юнг).

Подібно тому, як дитина бачить в одній і тій же байці залежно від сього хвилинних інтересів і потреб різноманітне значення, так і здатність збагнення музики у кожної людини своя, до того ж різна в різні періоди його життя.

Музика полегшує контакти при утворенні групи. Вона сприяє діалогу і може вважатися найважливішим засобом комунікації. Саме музика може, піднявши настрій людини, сприяти відчуттю його єдності з собі подібними.

Музика також сприяє відпочинку і розслабленню. Будучи спрямованою на тіло і дух невербальним і архаїчним способом, долає інтелектуальний опір, стабілізує біологічні ритми і полегшує тонально-емоційний контроль. Музика викликає приємне самопочуття і готує ґрунт для автентичного зв'язку і поліпшення міжособових відносин.

Отже, усвідомлення особливостей національного фольклору дає можливість відчувати позитивні або негативні переживання пов'язані із відповідністю або не відповідністю професійної поведінки майбутніх вчителів музики.

Місце національного фольклору у структурі музичної свідомості залежить від рівня усвідомленості музично-педагогічної діяльності. Тобто, на нашу думку, для осіб із високим рівнем професійної ідентифікації музичної свідомості національний фольклор має витупати у якості надсвідомої регуляції поведінки, переходячи у свідомість, національний фольклор переоцінюється та стимулює до вдосконалення музично-педагогічної діяльності.

Особи з середнім рівнем професійної ідентифікації, на нашу думку, будуть характеризуватися не стійкістю музичної свідомості. Виступаючи, як надсвідомим утворення, національний фольклор не може у повній мірі виконувати власні функції, оскільки його позиції не стійкі. Подібна картина може спостерігатися у групі осіб з низьким рівнем професійної ідентифікації. Проте, для них національний фольклор є підсвідомим утворенням, яке відграє роль обмежуючого фактору. Так, при здійсненні діяльності представники цієї групи може болісно переживають вихід їх мистецького ідеалу за уявні межі, оскільки, такий вихід означає існування у їх життєдіяльності незадовільних характеристик. Ці припущення можуть скласти подальшу перспективу наших досліджень.

**Висновки.** Дослідження національного фольклору в структурі музичної свідомості майбутніх вчителів музики має суттєві труднощі, оскільки, не існує чітко визначеного психодіагностичного інструментарію для його здійснення.

Таким чином, ми припускаємо, що для осіб із високим рівнем професійної ідентифікації музичної свідомості національний фольклор виступатиме чинником регуляції поведінки. Під час планування музично-педагогічної діяльності, у такій групі осіб, значна увага буде приділятися наближенню мистецького ідеалу до дійсності, шляхом наполегливої праці.

Особи з середнім рівнем музичної свідомості, на нашу думку, професійної ідентифікації будуть мати не стабільні уявлення про особливості національного фольклору, як і особи з низьким рівнем професійної ідентифікації.

Для досліджуваних з високим рівнем професійної ідентифікації та досліджуваних з середнім рівнем професійної ідентифікації музичної свідомості національний фольклор буде виступати у якості надсвідомого утворення або вищої етичної інстанції.

Для осіб з низьким рівнем професійної ідентифікації національний фольклор відграватиме роль підсвідомого утворення, яке на відміну від двох перших випадків не регулює діяльність, а виступає фактором, який попереджає виникнення чого чи іншого виду діяльності через острах виникнення негативних приживань. Тоді як для перших двох випадків негативні або позитивні переживання можуть бути викликані не відповідністю їх музично-педагогічної діяльності.

Поряд з цим, у всіх групах національний фольклор, на нашу думку буде мотивувати поведінку засобами реалізації власних функцій (порівняльна, регулятивна, попереджувальна, контролююча, координуюча).

Сутнісні ознаки національного фольклору та його стійкість залежать від рівня професійної ідентифікації майбутніх вчителів музики.

### Література

1. Вірна Ж. П., Іванашко О. Є. Актуально-потенційні закономірності прояву стилів мотиваційно-сислової регуляції професійної реалізації педагогів. *Практична психологія та соціальна робота*, 2004. №8. С. 74-78
2. Гадамер Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики. Пер. с нем. / Общ. ред. и вступ. ст. Б. М. Бессонова. М.: Прогресс, 1998. 704 с.
3. Кехчуашвили Г. Н., Эсебуа Р.Ш. Бессознательное, установка, музыка. *Бессознательное*. Т. 4. Тбилиси: Миенциереба, 1985. С. 74- 91.

### References

1. Verna Zh. P., Ivanashko A.E. (2004). Actual-potential regularities of manifestation of styles of motivational and semantic regulation of professional realization of teachers. *Practical psychology and social work*. №8. P. 74-78. [in Ukrainian].
2. Gadamer G. (1998). Truth and Method: Fundamentals of Philosophical Hermeneutics. Trans. with him. General. ed. and introduction. Art. B. M. Bessonova. M.: Progress. 704 p. [in Russian].
3. Kechchuashvili G.N., Eseboa R.S. (1985). The unconscious, the setting, the music. // *The unconscious*. Vol. 4. Tbilisi: Mienziereb. P. 74 - 91. [in Russian].

### Chorna N.V.

#### **THE PLACE OF NATIONAL FOLKLORE IN THE STRUCTURE OF MUSICAL CONSCIOUSNESS AND ITS IMPACT ON TEACHING IN MUSIC**

*The article examines formation and influence of national folklore, as a component in the structure of musical consciousness, during professional training of future teachers in music. In particular, the following characteristics of musical consciousness are examined: activity, intentionality, i.e. focus on a subject, a reflective ability, and its motivational-value characteristics. The article determines also three main features of musical consciousness that are implemented in professional work: first, its social character, including its mediation with signs (including verbal) and symbols; secondly, its ability for reflection and internal dialogue; third, clarity. The noted features are formed sequentially and play a major role as tools constructing an individual's social perceptions, affections and behaviour.*

*The place of national folklore in the structure of musical consciousness correlates with student's awareness on teaching in music as professional work. The article assumes that folklore for people with high self-identification at teaching in music act as a construct of super-conscious regulation for professional behaviour; being transferred to consciousness, national folklore is re-estimated and help improve teaching in music. People with average professional self-identification are more likely to experience instable reflective assessments of folklore. A similar pattern is observed at people with low professional self-identification. For them, national folklore is a subconscious formation that plays the role of a limiting factor. Thus, by performing their work, the representatives of this group can painfully experience an exit of their artistic ideal beyond imaginary boundaries.*

**Key words:** national folklore, musical consciousness, professional identification, teaching in music, future music teachers.

**Чорна Наталія Василівна** – здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

**Chorna Natalia** – Applicant of the Department of Practical Psychology and and social work of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University.

УДК 159.923

DOI: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2019-50-3-1-224-235>

**Зуєва А.О.**

## **КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ЯК РЕСУРСНИЙ ЧИННИК ГОТОВНОСТІ ЛЮДИНИ ДО ПРИЙНЯТТЯ ВІКОВИХ ЗМІН**

ORCID: 0000-0002-3944-8123

*В статті проаналізовано актуальне питання готовності людини до прийняття вікових змін. Розглянуто особливості використання особистістю копінг-стратегій адаптивних по відношенню до змін у психіці, у фізичному стані, а також у соціальному оточенні, які пов'язані з віком. Встановлено закономірності формування готовності до вікових змін на основі копінг-стратегій. Проблема розкривається через вивчення взаємовідношень між копінгом та суб'єктивною готовністю до прийняття вікових змін на протязі життєвого шляху. Метою статті виступало дослідження особливості впливу стратегій копіngu на психологічну готовність до прийняття вікових змін у осіб різного віку. В проведеному дослідженні прийняло участь 400 осіб. Використано методуку готовності до вікових змін (фізіологічний компонент, соціальний*